

dine'ye gelen Cüheyneli kişiye ödedi (Vâkıdî, II, 775-776).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 303-304; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 6; II, 625-627, 774-777; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 252; IV, 211; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 132; III, 411; Belâzürî, *Ensâb (Zekkâr)*, I, 489; Taberî, *Târîh (Ebû'l-Fazl)*, III, 32-33; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd*, III, 209, 389-393; İbn Kesîr, *es-Sîre*, III, 522; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (nşr. Muhibbüddin el-Hatîb - M. Fuâd Abdülbâkî), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), VIII, 78-82; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye* (nşr. Sâlih Ahmed eş-Şâmî), Beyrut 1412/1991, I, 556-557; Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibü'l-ledünniyye* (nşr. M. Abdülâzîz el-Hâlidî), Beyrut 1417/1996, III, 361-369; Serdar Özdemir, *H. Peygamber'in Seriiyeleri*, İstanbul 2001, s. 111-116; Kasım Şulut, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul 2003, s. 342-345; Elşad Mahmudov, *Sebeup ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 86-91; Osman Aydınlı, "Habat Seriiyesi", *İLAM Araştırma Dergisi*, I/1, İstanbul 1996, s. 141-151.

ELŞAD MAHMUDOV

SİGARA

(bk. TÛTÛN).

SİGETVAR

Macaristan'da
Baranya idarî birimine bağlı
tarihî bir şehir.

Macaristan'ın güneybatısında Hırvatistan sınırına yakın bir mevkiye Almás çayı yanında ve bataklıkları içinde bulunan ve "ada kale" anlamına gelen Szigetvár, XVI ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı sancak merkezi olup Türk kaynaklarında Sigetvar, bugün ise Zigetvar diye geçer. Şehrin adı ilk defa 1391 yılında kaleme alınan bir belgede Sziget (Zygeth) şeklinde Somogy idarî birimine bağlı yerleşim merkezleri arasında anılır. Zamanla 1449'a kadar kalesi yapılarak bir şehir statüsü kazanmış olmalıdır.

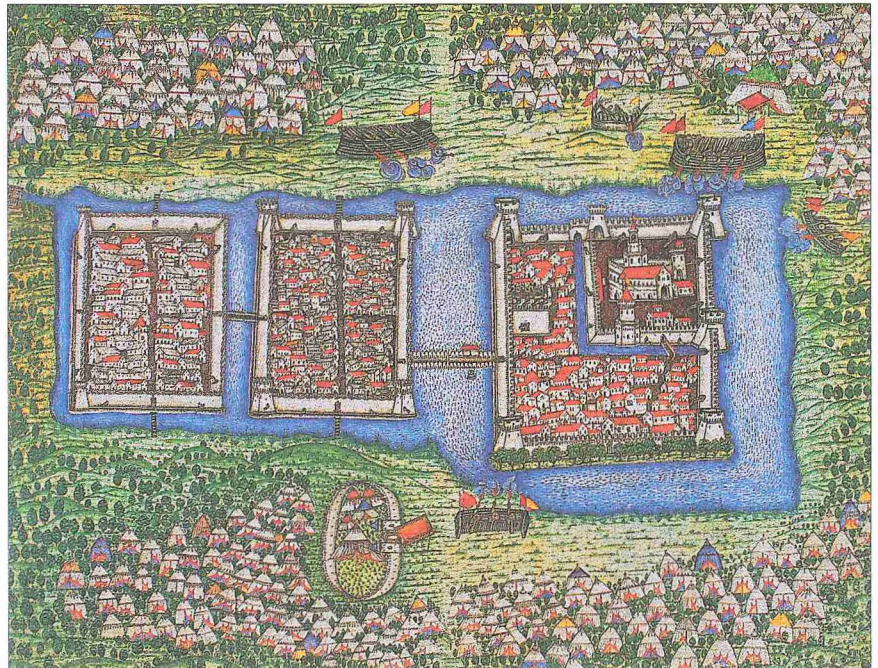
950'de (1543) Osmanlılar'ın Estergon (Esztergom) seferinden sonra Sigetvar, Macar serhat kaleleri içerisinde stratejik bir önem kazandı. Burada yerleşmiş olan askerler Osmanlı hâkimiyeti altındaki bölgelere sık sık akınlar düzenleyip halktan vergi toplamaya çalıştı. Kalenin bu stratejik konumunu iyi bilen Osmanlılar, hisarı ilk defa Budin Valisi Toygun Paşa kumandasında 962'de (1555) muhasara ettirirse de başarılı olmadılar. Bir yıl sonraki bir başka kuşatmadan da sonuç alamadılar.

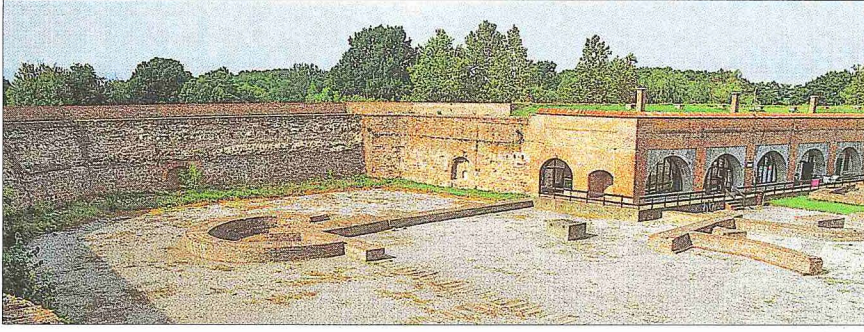
Kanûnî Sultan Süleyman'ın Viyana'ya karşı yürütülmesi düşünülen son seferi sırasında 18 Muharrem 974'te (5 Ağustos 1566) Sigetvar'ın önlerine varıldı. Bu sırada şehir bir kale ile eski ve yeni kentten oluşan üç parça halindeydi ve bunlar birbirine köprülerle bağlanmıştı. Kale yine etrafı surla çevrili bu iki şehrin kuzeyinde bulunuyordu. Etrafında su dolu hendekler vardı. Kalenin kumandanı Güneybatı Macaristan'ın önde gelen asilzade ailesinden Kont Miklós Zrínyi'ydi. Bir ay süren kuşatmada her iki tarafta yüksek miktarda can kaybı oldu. Yoğun top ateşi ve hendeklerdeki suyun akıtılmasından sonra 13 Ağustos'ta eski şehir kısmı, 19 Ağustos'ta da yeni şehir bölümü alındı. Kalede direniş sürdü. Üç umumi hücumun ardından 5 Eylül'de açılan bir lağıma (tünel) yerleştirilen humbaranın ateşlenmesiyle kalenin altında müdafilerin sakladığı barut mahzeni ateş aldı ve ardarda patladı. Savunmanın çökmesi üzerine ümitsiz duruma düşen Zrínyi yanındaki askerlerle kaleden huruç hareketine giriştiyse de yaralı halde esir düştü. Baş kesilip Gyór (Yanıkale, Raab) yakınlarında beklemekte olan Habsburg Kralı II. Maksimilyan'a gönderildi. Bu ara-

da kaleye yapılan hücumdan biraz önce Kanûnî Sultan Süleyman burada vefat etti. İç organlarının Sigetvar'da gömüldüğü yolundaki iddialar geç tarihli kaynaklarda yer alır ve şüpheyle karşılaşılır. Olayların taniği olan Feridun Bey, Sigetvar'ın fethiyle ilgili yazdığı eserinde bu konuda hiçbir şey söylemez. Buradaki gerçek yeri henüz saptanamayan Kanûnî Türbesi'nin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Kale alınınca süratle güçlendirildi ve içinde bir cami inşa edildi. İç ve dış kalenin etrafındaki hendek temizlendi, burç ve bedenleri tamir edildi. Hemen ardından 978'de (1570) bölgenin tahriri yapıldı. İcmal kayıtlarını ihtiva eden bu tahrirle ilgili bir defter buğüne ulaşmıştır (BA, TD, nr. 503).

Osmanlılar'ın eline geçen Sigetvar yeni bir sancak merkezi sıfatını kazandı ve ilk sancak beyi daha önce Peçuy (Pécs) alay beyliği yapan İskender Bey oldu (BA, KK, nr. 74, s. 102; BA, MAD, nr. 563, s. 54; Peçuylu İbrâhim, I, 420). Adı geçen idarî birimde, 987 (1579) yılında Drava nehri'nin kuzeyindeki bölgede önceden kısmen Peçuy ve Mohaç livâlarına ait olan Harşan (Nagyharşány), Şikloş (Siklós), Şelin (Sellye), Vaşkasenmarton (Vaskaszentmárton), Girjgal (Görög), Sigetvar, Bobofça (Babócsa), Berzençe

Feridun Ahmed Bey'in *Nüzhetü'l-esrârî'l-ahbâr der Sefer-i Sigetvar* adlı eserinde Sigetvar Kalesi'nin kuşatılmasını gösteren minyatür (TSMK, Hazine, nr. 1339, vr. 32^a-33^a)

Sigetvar Kalesi'nin içinden bir görünüşü

(Berzence), Şeşes (Segesd) ve Kanije (Nagyk, Kanizsa) olmak üzere toplam on nahiye bulunuyordu. Doğudaki komşusu Mohaç-Sekçöy (Mohács-Szekcsó), kuzeydekiler ise Peçuy ve Kopan (Koppány) sancaklarıydı; batıda ve kuzeybatıda sınırları siyasi duruma göre değişmekteydi. Özellikle Kanije nahiyesindeki köy ve kasabaların çoğu bu dönemde henüz kesin biçimde Osmanlı kontrolü altına giremedi.

1594 Haziran ayında batıya doğru ilerleme politikası çerçevesinde burada daha önce beş defa sancak beyliği görevinde bulunan Tiryâki Hasan, Sigetvar beylerbeyliğine getirildi ve buraya Pojega (Pozsega), Peçuy, belki Kopan ve Mohaç livâları da bağlandı (BA, MD, nr. 73, s. 104, hk. 236; s. 412, hk. 905; KK, nr. 344, s. 362-363). İki yıl sonra bu pašalık kaldırılarak tekrar sancak oldu. 1600'den itibaren Sigetvar, beylerbeyi gelir kaynağını (has) ve ara sıra da ikamet yerini oluşturarak Kanije vilâyetinin bir parçası haline geldi. Bu sebeple XVII. yüzyılda Sigetvar'a sancak beyi düzenli biçimde tayin edilmedi.

Şehrin 1554'teki yoğun Macar nüfusu 1579'a kadar buradan tamamıyla ayrıldı. 1 Şâban 987 (23 Eylül 1579) tarihini taşıyan ve sancağın bugüne kadar gelen tek mufassal tahrir kaydını ihtiva eden defterde yalnız beş çingene ailesi anılır (München, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Turc, nr. 138, vr. 44^b). Ayrıca şehrin dışında ayrı bir kasaba olarak gösterilen yerde Kanûnî Sultan Süleyman evkafı olduğu belirtilen on iki hücreli bir zâviyeye ait kayıtlar yer alır. Zâviyede bir şeyh ve hatip, iki müezzin, bir devirhan, bir kayyım vazife yapmaktaydı. İki müslüman mahallesinde (Mehmed Bayezid ve Veli Ali) elli bir erkek nüfustan ibaret müslüman kayıtlıydı ve bunların yir-

mi dokuzunun baba adı mühtedi olduklarını çağrıştıran "Abdullah" nisbesini taşımaktaydı. Kalede ise zamanla azalan Osmanlı muhafızları hizmet etmekteydi. XVII. yüzyılın ikinci yarısına kadar şehir hıristiyan aileleri tekrar yerleşti. Bunların çoğu büyük ihtimalle Sırp menşeliydi. 1675 tarihli bir şikâyet kaydında bunların iki cami arasında meyhaneler açıp müslümanları namaza gitmekten engellediği, ayrıca Çingenerler'e müzik çaldırarak gürültülü bir şekilde eğlendikleri belirtilir (*Das osmanische "Registerbuch der Beschwerden"*, vr. 63^b, hk. 4). Sigetvar, uzun süren ablukadan ve Viyana'da yapılan görüşmelerden sonra 1689 Şubat ayında Habsburglar'a teslim oldu.

Şehirde yapılan Osmanlı eserlerinden Kanûnî Sultan Süleyman Camii kalenin içinde kesik minaresiyle bugüne ulaşmıştır (bk. KANÛNÎ SULTAN SÜLEYMAN CAMİİ). Sonradan kiliseye çevrilen, Ali Paşa Camii olarak tanınan ikinci ibadet yerinin bânisi şimdikiye

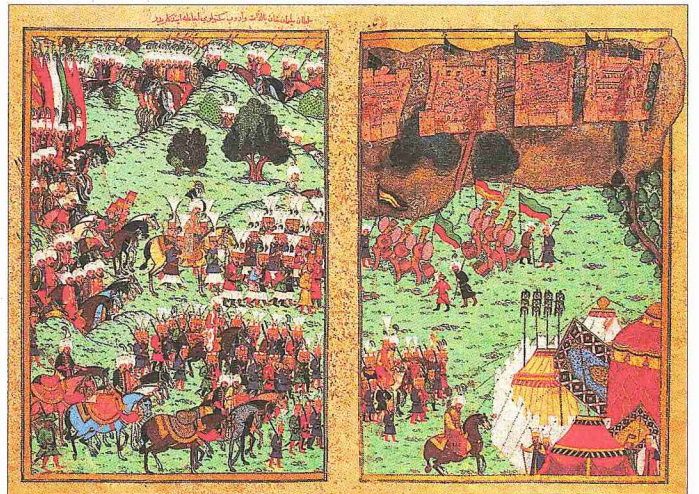
kadar bilinmemekteydi (D/A, II, 429). Birbirini teyit eden bazı verilerden bu kişinin kuşatma sırasında yeniçeri ağası, 1568'den beri kaptanpaşa görevini ifa eden ve 1571 İnebahtı seferinde ölen, Sigetvar'da ise bir vakıf ve bir değirmen sahibi olan Müezzinzâde Ali Paşa olduğu anlaşılmaktadır (bk. ALİ PAŞA CAMİİ). Bu caminin yakınında kullanma amacı belli olmayan bir "Türk evi" daha vardır. Ayrıca kale surlarının bir kısmı Osmanlı döneminde yapıldı veya genişletildi.

Sigetvar'ı tasvir eden ve XVI. yüzyılda yapılan Türk minyatürleri gerçekçi olmalarıyla dikkat çeker. "Sigetvarnâme" vb. adlar altında muhasara ile ilgili birkaç tarih yazılmıştır. Bunlar içinde en meşhuru Nişancı Feridun Ahmed Bey'in kaleme aldığı, minyatürlerle süslü *Nüzhetü'l-esrârî'l-ahbâr der Sefer-i Sigetvar*'dır. Şehrin dışında Kaposvár yoluna düşen ve sultanın çadır yeri olarak bilinen mevkide 1994 yılında Kanûnî'nin büyük boy büstü dikilerek Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından açıldı, birkaç yıl sonra da yanına Miklós Zrínyi'nin benzer heykeli ilâve edildi. Nüfusu son zamanlarda azalma eğilimi gösteren ve 2001 yılında 11.353 kişiye düşen Sigetvar'da 1996'dan beri Türkiye Cumhuriyeti'nin fahri konsolosluğu faaliyette bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Peçuylu İbrâhim, *Tarih*, I, 420; *Das osmanische "Registerbuch der Beschwerden"* (*Şikâyet Defteri*) vom Jahre 1675 (ed. H. G. Majer), Wien 1984, vr. 63^b, hk. 4; L. Bende, "Sziget ostroma 1566-ban", *Szigetvári emlékkönyv* (ed. L. Rúzsás), Budapest 1966, s. 61-104; Münir Aktepe, "Szigetvar Livâsi Kanunnâmesi", *Kanunî Armağanı*, Ankara 1970, s. 187-202; I. Sugár István, *Szigetvár és viadala*, Budapest 1976; Szabolcs Varga, "A vár és mezőváros története 1526 és 1566 között", *Szigetvár története* (ed. S. Bócsa v.dğr.), Szigetvár 2006, s. 45-91; Klára Hegyi, "A török

Osmanlı ordusunu Sigetvar Kalesi'nin önünde gösteren minyatür (Lokmân b. Hüseyin, *Hünernâme*, TSMK, Hazine, nr. 1524, II, vr. 277^b-278^a)

végvár", a.e., s. 93-108; Zsuzsa Barbarics, "Az oszmán uralom alóli felszabadulás", a.e., s. 129-145; Géza Dávid, "Török közigazgatás a városban", a.e., s. 109-127; a.m.f., "Die Bege von Szigetvár im 16. Jahrhundert", *WZKM*, LXXXII (1992), s. 67-96; a.m.f., "Sigetwâr", *EJ²* (ing.), IX, 557; Hüseyin G. Yurdaydın, "Sigetvarnâmeler", *AÜİFD*, 1/2-3 (1952), s. 124-130; M. Tayyib Gökbilgin, "Kanuni Süleyman'ın 1566 Szigetvar Seferi Sebep-leri ve Hazırlıkları", *TD*, XVI/21 (1966), s. 1-14; N. Vatin, "Un türbe sans maître. Note sur la fondation et la destination du türbe de Soliman-le-Magnifique à Szigetvár", *Turcica*, XXXVII, Paris 2005, s. 9-42.

GÉZA DÁVID

SIGGEL, Alfred
(1884-1959)

Alman şarkiyatçısı.

Berlin'de doğdu ve burada 1905-1911 yılları arasında tabii bilimler öğretmenliği yaptı. Daha sonra dışarıdan liseyi bitirerek yine Berlin'de matematik ve tabii bilimler öğrenimi gördü. 1913'te Walter Nerst'in yanında doktorasını tamamlayınca 1919'a kadar öğretmenliğini lisede sürdürdü. 1919 yılından itibaren Sosyal Demokrat Parti bünyesinde siyasî faaliyetlere katıldı; bu arada Berlin eğitim müdürlüğü ve 1926-1933 yılları arasında Berlin'in Lichtenberg bölgesi belediye başkanlığı görevlerinde bulundu. Naziler tarafından belediye başkanlığından uzaklaştırılması üzerine tekrar üniversitede okumaya başladı ve Doğu dilleri derslerine devam etti. Özellikle İslâm tıp tarihiyle ilgilenmesinde Paul Diebgen'in teşvikleri rol oynadı. 1941'de Richard Hartmann'ın aracılığıyla Prusya Bilimler Akademisi'nce simyaya dair Arapça el yazmalarının katalogunu hazırlamakla görevlendirildi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Berlin Akademisi'nde görev aldı ve 1946'dan itibaren üniversitede ders verdi. 1947'de Doğu Araştırmaları Enstitüsü'nün yöneticiliklerinden birine getirildi. 1950'de siyasî görüşleri sebebiyle Berlin Akademisi'nden ayrıldı ve yeni kurulan Mainz Akademisi'ne girdi. 23 Şubat 1959'da Mainz'de öldü. Daha çok tabii bilimler alanında uzmanlaşan Siggel elli yaşından sonra Doğu dillerine yönelme cesaretini göstermiş ve sahip olduğu birikim temelinde yaptığı çalışmalarla bilhassa tıp, astronomi ve eczacılık alanlarında Ortaçağ İslâm âlimleri tarafından telif edilen eserlerin tanınmasına katkıda bulunmuştur.

Eserleri. 1. *Thermodynamische Untersuchungen an Kupfersulfat* (Berlin 1913). Bakır sülfat hakkında termodinamik araştırmalarla ilgili doktora tezinin ba-

sılmış şeklidir. 2. "Gynäkologie, Embryologie und Frauenhygiene aus dem 'Paradies der Weisheit über die Medizin' des Abū Ḥasan 'Alī b. Sahl Rabban aṭ-Ṭabarī nach der Ausgabe von Dr. M. Zubair aṣ-Şiddiqī, Berlin-Charlottenburg 1928" (*Quellen und Studien zur Geschichte der Naturwissenschaften und der Medizin*, VIII [Berlin 1942], s. 216-272). Ali b. Sehl Rabben et-Taberī'nin *Firdevsü'l-ḥikme fi't-tıbb*'indeki cenin ve doğumla ilgili kısmın tercümesidir. 3. *Katalog der arabischen alchemistischen Handschriften Deutschlands. Union académique internationale* (I-III, Berlin 1949-1956; I: *Handschriften der Öffentlichen Wissenschaftlichen Bibliothek [früher Staatsbibliothek Berlin]*, 1949; II: *Handschriften der ehemaligen Herzoglichen Bibliothek zu Gotha*, 1950; III: *Handschriften der Öffentlichen Bibliotheken zu Dresden, Göttingen, Leipzig und München*, 1956). Simyaya dair çeşitli Alman kütüphanelerinde bulunan Arapça el yazmalarının katalogudur. 4. *Arabisch-Deutsches Wörterbuch der Stoffe aus den drei Natureichen, die in arabischen alchemistischen Handschriften vorkommen, nebst Anhang: Verzeichnis chemischer Geräte* (Berlin 1950). Simyaya dair Arapça el yazmalarında geçen bitki, hayvan ve minerallerle ilgili konularda yaklaşık 2900 terimin Almanca karşılıklarını ihtiva eden bir sözlüktür. Kitabın sonunda kimyasal süreçlerde kullanılan aletlerin bir listesi bulunmaktadır. 5. *Die indischen Bücher aus dem Paradies der Weisheit über die Medizin des 'Alī Ibn-Sahl Rabban aṭ-Ṭabarī* (Wiesbaden 1950). Ali b. Sehl Rabben et-Taberī'nin *Firdevsü'l-ḥikme fi't-tıbb*'indeki Hintliler'in tıbb'a dair kitaplarıyla ilgili kısmın tercümesidir. 6. *Decknamen in der arabischen alchemistischen Literatur* (Berlin 1951). Arapça simya literatüründeki lakaplar hakkındadır. 7. *Die propädeutischen Kapitel aus dem Paradies der Weisheit über die Medizin*

des 'Alī Ibn-Sahl Rabban aṭ-Ṭabarī, über-*setzt und erläutert* (Wiesbaden 1953). Ali b. Sehl Rabben et-Taberī'nin *Firdevsü'l-ḥikme fi't-tıbb*'indeki "Birinci Nevi"nin tamamı ile "İkinci Nevi"nin ilk iki makalesinin çevirisidir. 8. *Das Buch der Gifte von Ğābir Ibn-Ḥayyān: Arabischer Text in Faksimile (Hs. Taymur, Ṭıbb 393, Kairo), übersetzt und erläutert* (Wiesbaden 1958). Cābir b. Hayyān'ın *Kitābū's-Sūmūm ve def'i maḍarrihâ* adlı eserinin neşri ve tercümesidir.

Makaleleri: "Das Sendschreiben: Das Licht über das Verfahren des Hermes der Hermesse dem, der es begehrt" (*Isl.*, XXIV [1937], s. 287-306, Hermesü'l-Herâmise hakkındadır); "Mitteilungen über das 'Buch der aufgehenden Sterne' des Muḥammad b. Abī'l-Hair al-Hasani" (*Quellen und Studien zur Geschichte der Naturwissenschaften und der Medizin*, sy. 8 [Berlin 1941-1942], s. 435-457, Muhammed Ebū'l-Hayr el-Ermeyūnî'nin *en-Nücümü's-ş-şarikât* üzerine); "Al-Kindî's Schrift über die zusammengesetzten Heilmittel" (*Sudhoffs Archiv für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften*, XXXVII [Leipzig-Wiesbaden 1953], s. 389-393, Kindî'nin *Risâle fi ma'rifeti kuwa'l-edviyeti'l-mürekkebe* adlı risâlesi hakkındadır; eserlerinin tam listesi için bk. Spuler – Wagner, s. 10-14).

BİBLİYOGRAFYA :

Bibliographie der deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, XVII, 570-571; XIX, 568-569; B. Spuler, "Alfred Siggel (1884-1959)", *ZDMG*, CX (1961), s. 8-14; E. Wagner, "Verzeichnis der Schriften Alfred Siggels" (Spuler'in yazısının sonunda).

MEHMET SUAT MERTOĞLU

SİGORTA

İtalyanca'da "kişinin kendisini güvende hissetmesi, güvence" gibi anlamlara gelen *securite* kelimesi Türkçe'ye *sigorta* şeklinde geçmiştir. Aynı anlamda olmak üzere İngilizce'de *security* veya *insurance*, Fransızca'da *assurance*, Almanca'da *versicherung* kelimeleri kullanılır. Bilindiği kadarıyla İslâm hukuk literatüründe ilk defa İbn Âbidîn tarafından *sevkere* kelimesiyle sigortadan söz edilmiş olup (*Reddū'l-muhtâr*, IV, 170), günümüz hukuk ve fıkıh çalışmalarında Arap dilinde sigorta "güven telkin etmek ve güvence vermek" anlamlarındaki *te'mîn* kelimesiyle ifade edilmektedir. Zamanımızda sigorta kelimesi hem sigortalılarla sigortacı arasında gerçekleş-

Alfred
Siggel